

נספח פתיחה: מכתב מנקודת מבט אחרת...

לכבוד

רכזת ההדרכה של תנועת הצופים

הנדון: חווית המפגש שלי עם חניכי התנועה בהר מירון

שלום רב,

אני טייל ותיק בארצנו. לפני מספר שבועות טיילתי להנאתי בשמורת הר מירון, כשלתע נתגלה לעיני מראה מוזר וייחודי. באמצע השמורה, בתוך מראות טבע ירוקים וחומים, הבחנתי בשלל צבעים מוזרים: ורודים, כחולים, אדומים, צהובים וסגולים. הרהרתי לעצמי וחשבתי שהנה אני נחשף לתופעת טבע חדשנית ומרגשת, אך משהתקרבתי ראיתי כי מדובר בקבוצת מטיילים של תנועת הצופים. הסתקרנתי לשמע שירתם וקולותיהם הרמים, אך כשנעמדתי לידם גיליתי לתדהמתי, שאני לא מצליח לזהות אף שיר. הם שרו בצעקות על אימפריות ושמות שונים, שלא נראו לי כקשורים למקום. על בגדיהם התנוססו מדבקות, על ראשיהם כובעים ססגוניים ואנטנות מוזרות ועוד סממנים נוספים, שהחלטתי שעלי לחקור לעומק. בנחישותי, החלטתי לעקוב אחריהם (מה שהתגלה כפשוט למדי, כל שהיה עליי לעשות הוא להתחקות אחר שקיות הבמבה והביסלי שנשארו בשטח...)

הלכתי אחריהם קברת דרך, עד שהמדריך החליט לעצור את הקבוצה ולהעמידה במעגל סביבו. נהדר! חשבתי לעצמי, הלוא זוהי נקודת תצפית מצוינת, ממנה ניתן להשקיף אל הכפר בית ג'אן, המשתרע על פני שטח של 3,500 דונם. הוא בוודאי יספר להם על תושביו הדרוזים, עברם על ההר ועל הסכסוך הקשה אליו נקלעו מול גופי שמירת הטבע סביב עיבוד האדמה. הוא בוודאי גם יציין כי הר מירון המתנוסס לגובה של 1,200 מ' מהווה את פרשת המים בגליל העליון, שכן מורדותיו, כידוע, יורדים את נחל כזיב ונחל הדישון. לתדהמתי הרבה, חילק המדריך את חניכיו לשתי קבוצות והכריז על "צוללות"!
רוחי לא נשברה גם כשחלפו באדישות על פני תצפית על קיברו של רבי שמעון בר יוחאי, המהווה מוקד עלייה לרגל מידי שנה בל"ג בעומר, יום מותו של הצדיק, לו מייחסים את ספר "הזוהר". המשכתי איתם בנחישות גם כשהתעלמו מעקבותיהם של חזירי הבר, היעלים, העקרבים, שפני הסלע והחרדונים, מצמחי הבישול, מהאלה ומהאלון, הקיסוסית, הקטלב ועוד אוצרות טבע המעטרים את ההר בשלל צבעיהם וסיפוריהם.

בתום המסלול לא הצלחתי להתאפק והחלטתי להפנות מספר שאלות אל המדריך: מדוע טיילתם דווקא כאן? מהי המשמעות של הטיול בהר מירון עבורך? מה למדת מהטיול ומה העברת לחניכך? המדריך, שלא התלהב ממטר שאלותיי, הבטיח לי שהוא מכיר היטב את המסלול, שכן המדריך בטיול ההכנה היה נפלא ולימד אותם המון, אך בחירתו את המתודות ואת שיטות ההדרכה היתה מותאמת לצורכי קבוצתו ובהתאם לסטנדרט ההדרכה בתנועה.

אני מודה לך על תשומת הלב שהקדשת לקריאת מכתבי, ומקווה כי תשכילי ללמוד ולהפיק את המרב ממסרי.

בברכה...

עקרונות להדרכה משמעותית בטיול

1. **ניצול השטח** – אם כבר יצאנו לשטח, כדאי מאוד לנצל אותו ולהשתמש בו לשם המחשות והדגמות.
2. **המחשה** – כלל בסיסי בהעברת ידע לחניכים היא ההמחשה וזאת מכיוון שבשימוש בחושים השונים יופנמו התכנים בצורה טובה יותר.
3. **מיקוד בנושאים** – התמקדות במספר נושאים במהלך הטיול ולא בפריסה שטחית ורדודה של מספר נושאים רב.
4. **מהכלל לפרט** – בשיטת הדרכה זו נותנת בתחילה תמונה כללית על האזור וממנה פרוט למסלול הספציפי בו אנו מטילים.
5. **התאמה אופי הפעילות לגיל החניכים** – יש צורך לאתגר את החניכים ולהתאים את הפעילויות לגילם השונה ככל שהחניכים עברו יותר טיולים במסגרת הצופים יש צורך לשנות ולגוון בדרכי העברת הנושאים השונים.
6. **משוב** – יש צורך להעביר משוב במסגרת הקבוצתית כדי ליצור בסיס משותף של תקשורת בין החניכים למדריך וזאת גם מבחינה חוויתית ודם כדי לוודא האם באמת החניכים קלטו את הידע אותו רצינו להעביר.

איך להדריך טיול

1. **ניצול השטח** – ראשית כל, ההפסקות בטיול יהיו מתוכננות על פי נקודות צל מתאימות, נוף או דברים נוספים הניתנים להמחשה ולא בצורה שרירותית (לשם כך יש להכיר היטב את תוואי המסלול) ואם כבר יצאנו לשטח והגענו לטבע כדאי לנצל אותו לשם הדגמה והמחשה ולהמעיט באביזרים משניים כגון: דפים, בריסטולים וכו', זאת במטרה לקשר את החניך לסביבה ולטבע בצורה ישירה בעיקר בגלל שהמחשות נמצאות ממש מתחת לאף.

דוגמאות שיכולות להמחיש :

- הסבר על צמחים יעשה בעזרת הצמח עצמו ולא ע"י ציור או פלקאט (כמובן שיש צורך להימנע מלקטוף ולהחזיק, ניתן לקרב את הקבוצה למקום בו אנחנו רוצים להדגים ולהסביר).
 - משחקים – ניתן לנצל את הטבע ככלי שימושי להפעלות. דוגמא: ניתן לשחק משחק מרחב של שרשרת מזון על מנת להסביר את שרשרת המזון בטבע.
2. **המחשה** – הסברים על האזור הם חשובים אך חניך ממוצע (בעיקר בגילאי ד' – ו') לא מסוגל לשמוע ולהפנים כל כך הרבה מלל. חשוב לצרף להסברים המחשה ויזואלית, ולהדגים את ההסבר מאוחר יותר לפי מה שרואים. אין לנתק את העזר מהשטח ולהיפך.

3. מיקוד בנושאים

- עיקרון זה מתחלק לשניים:
- א. החניך במהלך הטיול קולט הרבה מאוד גירויים ומידע כדי שהדברים גם יופנמו וישקעו פנימה כדאי לא להתפזר על אין סוף נושאים אלא להתמקד במספר נושאים במהלך המסלול ולחזור ולקשר ביניהם מתחנות השונות, רצוי למצוא מעין "סיפור מסגרת" המאחד את כל הרעיונות תחת קורת גג אחת לדוגמא: עץ אלון. בתחנה הראשונה נסביר על המאפיינים שלו: עלים, פירות וכו'.
 - בתחנה השניה נסביר על הקוצן שאוכל מפירותיו של האלון, הבלוטים ומכאן נוכל להמשיך ולהסביר על הקוצן או על שימושיהם של פירות האלון.
- כמו כן ניתן לבחור בעל חי מסוים שחי באזור ודרך "סיפור חיי" להכיר לחניכים את סדרי יומו מה הוא אוכל, איזה נופים הוא אוהב? מה מקומות הבילוי שלו וכו'.**

ב. הטיוול כחלק מתהליך ולא כמבצע חד פעמי. ניתן לשלב בו תכנים שהועברו או יועברו במסגרת השבט. לדוגמא: אם מעבירים מערך בנושא חושים ניתן לנצל את הטיוול לשם המחשת הנושא והעברתו בצורה מיוחדת.

4. מהכלל לפרט

- בהדרכת טיוול רצוי להתחיל מהכללה ולסיים בפרט. (מאזור הטיוול באופן כללי אל המסלול הספציפי).
- גיאולוגיה וגיאוגרפיה – בתחום זה יבוא לידי הסבר מקור השם, גידולים, מדוע ואיך נוצר האזור.
- אקלים – מבנה האזור משפיע על האקלים באזור (קירבה לים, אזור מדברי, טופוגרפיה וכו').
- צמחיה – הצמחיה מושפעת ישירות מהאקלים והקרקה. סוג הצמחייה יקבע באזור בהתאם לכמות המשקעים שבו, הטמפרטורות והלחות.
- בעלי חיים – שרשרת המזון מתחילה עם הצומח ועוברת מבעל חיים אחד למשנהו. בהסבר על בעלי חיים באזור חשובים הדגשים: ממה הם ניזונים, מה תפוצתם וכו'.
- האדם – האדם מושפע מכלל התחומים המרכיבים את האזור. מבנה האזור יקבע איפה יתגורר האדם, מקורות מים מתאימים, צמחיה ובע"ח המשפיעים על מזונו. הסבר על האדם יקיף את הסיבות מדוע השתקעו בני האדם באזור זה, כיצד ניצל האדם את האזור, סקירה היסטורית וכו'.
- המסלול – פירוט על המסלול עצמו, שם, מאפיינים וכו' ובהמשך מתוך הסקירה הכללית איזה דברים מתקשרים למסלול עצמו. (האדם – תחנת קמת, אלון – צמחיה ים תיכונית).

5. התאמת אופי הפעילות לגיל החניכים

הפרדה רעיונית בין ד"ר ל- ז"ח'. הגירויים בהם נשתמש בהעברת הנושאים לחניכי ד"ר צריכים להיות שונים מהגירויים המועברים לחניכי ז"ח'. בגילאים הגדולים רצוי גם לשלב את החניכים בתכנון וביצוע תכני ההדרכה ולהעביר אליהם אחריות לגבי תוכן הטיוול – בלי לוותר כמובן על ההדרכה והידע! בשכבות הצעירות הדגש הוא טעימה והמחשה מעשית של הדברים בעוד שאצל חניכי ז"ח' הדגש הוא יותר על ההתנסות האישית שלהם. דוגמא לכך: לחניכי ד"ר יועבר נושא טופוגרפיה בעזרת בניית כיפה וסימון קווי גובה עליה (לימוד). בכיתה ז"ח' יצטרכו החניכים לנווט (התנסות אישית).

6. משוב

- במהלך הטיוול ובסיכומו כדאי לקבל משוב מהקבוצה בתחום החווייתי ובענין וידוי קליטת ידע. הדבר נותן לך המדריך אפשרות לחוש את הקבוצה ולדעת האם המסרים שרצית להעביר, באמת נקלטו בקבוצה. עם קבלת המשוב תוכל להפיק לקחים גם במסגרת הטיוול עצמו וגם בעתיד לטיוולים אחרים.
- חשוב כי העברת המשוב תעשה בדרכים מגוונות והפעלתיות, כגון:
- חידון – חידונים שונים בנושאים שהועברו (כל האמת, חידון כתבי חידה וכו').
- משחקים מסכמים – תשע בריבוע, פיצוחים וכו'.
- שיחת סיכום (וכאן בדגש ריגשי חווייתי).

כיצד יוצרים הדרכה משמעותית בטיול

מה עושים?	איך עושים?	הערות והארות
<p>שמים דגש על ידע</p> 	<p>□ "זמן צבוע" ללימוד בתהליך □ חלוקת נושאים בתוך הצוות ללימוד בתהליך ההכנה □ מציאת חומרים מתאימים וסינון מראש ולא כדרך אגב □ דוגמא אישית של צוות מוביל בטיול ההכנה □ נושא הטיול מתוך עולם התוכן שמזמן המסלול</p>	<p>נושאים להתמקדות: גאולוגיה – צומח – בע"ח – היסטוריה – אדם בהווה- שמירטבע מומלץ להתמקד בנושא אחד או שתיים למדריך, לא יותר</p>
<p>עורכים הכרות מעמיקה עם השטח</p> 	<p>טיול הכנה משמעותי!! □ "הכנה להכנה" □ זמן אפקטיבי וראלי בטיול □ הכנת טבלת מצאי □ שימת דגש לא רק על נושאים להדרכה אלא בעיקר על מקומות להדרכה ועל מה רואים בשטח – שטח פתוח, מערה, נקודות צל, צווארי בקבוק, תצפית □ פיתוח בטחון עצמי ועצמאות בקרב המדריכים</p>	<p>שאלה: מה מזמן המסלול הספציפי אליו אנו יוצאים? צל/שמש- מרחב/דוחק יובש/מים- אתרים- תופעות טבע</p>
<p>עורכים תכנון על סמך ידע</p> 	<p>□ תיק טיול המבוסס על המסלול בלבד -מקומות ומצאי □ פתיחה לכל יום הכוללת יצירת מוכנות לקראת מה הולכים ומה נפגוש בדרך □ סיכום לכל יום המסביר תופעות עיקריות □ סיפור מסגרת בנושא שבחרנו ושמירה על עקביות □ בחירה בנושאים שמעניינים אותי כמדריך הטיול ופחות במה שאני חושב שיעניין את החניכים שלי...</p>	<p>שאלה: האם בתיק טיול יש מקום לפל"ה ופז"ח?</p>
<p>משתמשים בטבע כמתודה עיקרית</p> 	<p>□ שימוש באופי המסלול בבניית ההדרכה □ המדריך כמנחה על מה להסתכל □ שימוש בעזרים ויזואליים המסבירים את התופעות (אפשר ורצוי להכין עזרים רב פעמיים המועברים בין המדריכים ונשארים במאגר השבט) □ שימוש במפה כעזר הדרכה (עדיף מפה סכימטית) □ התנהגות מבטאת מסר – שמירטבע בציופרים, בסגנון האוכל, באיסוף זבל, במתודיקה של הטיול... □ מתודיקה של חושים: התבוננות, שמיעה, מישוש, ריח, טעם... □ פיתוח סקרנות (משימות חקר) □ פעילות רגשית המחברת לטבע □ התייחסות למזדמנים בהדרכה</p>	<p>חוק אצבע: אין להעביר מתודה שהיינו יכולים להעביר בשבט</p>